INKLYUZIV TA'LIMDA IJTIMOIYLASHUV MASALASI

Eshonkulova Hilola Rajab qizi
Jomboy tumani 13-umumta'lim maktab o'qituvchisi
hilolaeshonkulova909@gmail.com

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola inklyuziv ta'lim tushunchasi, mazmun mohiyati hamda "ijtimoiylashuv" so'zi, inklyuziv ta'limda ijtimoiylashuv tushunchasi kabi masalalarga bag'ishlanadi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, tizim, ijtimoiylashuv, bilim, jarayon.

Barchamizga ma'lumki, ta'limdagi islohotlar uzluksiz davom etmoqda. Bu esa o'z-o'zidan ta'lim ishtirokchilari tomonidan tizimga yangicha qarash va g'oyalarni ishlab chiqishni va amaliyotga tatbiq etishni taqozo etmoqda.

"Ta'lim to'g'risida"gi yangi tahrirdan chiqqan qonunning 15-moddasida ta'lim olish shakllariga inkyuziv ta'lim tushunchasi ham kiritilgan. Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bola, o'smirning o'zi qatori hamma bolalardek ta'lim olishdek imkoniyatini ta'minlaydigan ta'lim tizimidir.

Inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarining xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta'lim oluvchilar uchun ta'lim tashkilotlarida ta'lim olishga bo'lgan teng imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan[1].

YUNESKO tashkiloti inklyuziv ta'limni "o'quvchilar xilma-xilligini qamrab oluvchi va individual farqlarni muammo sifatida emas, balki jarayonni boyitish imkoniyati sifatida qabul qiluvchi dinamik yondashuvdir", deb hisoblaydi[2].

O'zbekiston nogironlar assotsiatsiyasi raisi, Oliy Majlis senatining Fan, ta'lim va sog'liqni saqlash qo'mitasi ekspertlar kengashi a'zosi Oybek Isoqov: "Inklyuziv ta'lim – barcha o'quvchilar uchun maxsus ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning farqliligini inobatga olgan holda ta'lim muassasalarida ilm olishda teng huquqlilikni ta'minlashdir" [3] deb ta'rif beradi. Inklyuziv ta'lim bu maxsus yordamga muhtoj yoshlar va bolalar uchun individuallashgan va sharoitga qarab o'zgaruvchan, g'amxo'rlik bilan yondasha oladigan ta'lim tizimidir[4].

Yuqoridagi fikrlardan ma'lum bo'ladiki, inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolaning kamsitishlardan holi bo'lgan, bolaning ham aqliy, ham jismoniy rivojlanishi uchun ta'lim tashkilotlarida ular uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratib berishga qaratilgan ekan. Ushbu ta'lim nafaqat alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bola balki, barcha bolalar uchun ham ahamiyatli.

Inklyuziv ta'lim jamiyat a'zolari tomidan ijobiy qabul qilinishi va ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan o'quvchi uchun sharoit yaratilishi kabi masalalar inkyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlatlashda muhim. Nogironligi mavjud bola va sog'lom bola o'rtasidagi tafovutlarni yo'qotish orqali alohida ta'lim ehtiyoji mavjud bo'lgan bolada ijtimoiylashuv jarayoni shakllana boradi.

"Ijtimoiylashuv" atamasiga amerikalik sotsiolog G.Keddings "Ijtimoiylashuv individ tabiati yoki xarakterining rivojlanishi, insoni ijtimoiy hayotga tayyorlashdir"[5], degan fikrni beradi.

Nogironligi mavjud bo'lgan bolada ijtimoiylashuv jarayonida, jamiyatga kirib borish, ijtimoiy ta'sirlarni o'zlashtirish hamda ijtimoiy aloqada ulardan foydanlanishni o'rganadi.

Inklyuziv ta'limning ijtimoiylashuvida nogironligi mavjud bo'lgan va sog'lom bolalar o'rtasidagi o'zaro aloqa va munosabat nazarda tutiladi. Har bir imkoniyati cheklangan bola yoki o'smirda maktabga kelganda unda qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik kabi salbiy tuyg'ular paydo

bo‘lishi mumkin. Chunki ular alohidalikka moslashgan bo‘ladi. Bu esa ularda o‘zga bolalar bilan munosabatga kirishishdan cho‘chish holatlarini paydo qilishi mumkin.

Maktabga kelgan imkoniyati cheklangan bolada umumta’lim maktabidagi holatga asta-sekinlik bilan o‘ziga ishonch va ijobiy tuyg‘ular shakllana boradi yoki aksincha bo‘lishi kuzatiladi. Ijtimoiylashuv jarayonining og‘riqsiz kechishi ta’lim ishtirokchilariga ham bog‘liq. Yaxshi shakllangan(ya’ni shakllantirilgan) sinf jamoasi nogironligi mavjud bo‘lgan bolani qabul qilishi tezroq kechadi. Unda bolada jamiyatdagi insonlar orasidagi o‘rnidan o‘ziga va qobilyatiga bo‘lgan mustahkam ijobiy ishonch, atrodagilarga ijobiy munosabat paydo bo‘ladi.

Ba’zi hollarda nogironligi mavjud bolalar haqida bilimlarning yetishmasligi oqibatida maxsus ehtiyojli bolalar ta’limdan chetda qolib ketmoqdalar. Bundan tashqari nogiron bolaning qobiliyatlari, huquqlari va ehtiyojlari muntazam ravishda qadrlanmasligi, bolalarda o‘ziga va qobiliyatlariga nisbatan salbiy munosabat shakllanib borishini ta’minlaydi.

Imkoniyati cheklangan bolalarning sog‘lom tengdoshlari tomonidan yordam ko‘rsatilishi ikki tomonlama manfaatlidir:

1. Imkoniyati cheklangan bolaga sog‘lom tengdoshlari orqali ko‘rsatilgan yordam uning hayot(jamiyat)ga ishonch bilan qarashiga yordam beradi;
2. Sog‘lom bola qalbida imkoniyati cheklangan bolalarga(atrofidagi boshqa insonlarga) nisbatan g‘amxo‘rlik hissi uyg‘onadi.

Xulosa shuki, inklyuziv ta’limning ijtimoylashuv jarayonida nogironligi mavjud bola yoki o‘smir hayotining keyingi bosqichlari uchun tayyorgarlik, moslashuvchanlik kabi bir qator tushunchalarning tarkib topishi, imkoniyati cheklangan bolaning jamiyatni munosib a’zosi sifatida ishtirok etishini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun. 24.09.2020. O‘RQ-637-son
2. https://goaravetisyan.ru/uz/teoretiko-metodologicheskie-osnovy-inklyuzivnogo-obrazovaniya-osobennosti/
3. www.gazeta.uz
4. V.S.Raxmanova. Korreksion pedagogika va korreksiya. T.: “Iqtisod moliya”, 2007, 11-bet
5. https://hozir.org

WORDLY KNOWLEDGE